

PROFILUL STATISTIC AL SISTEMULUI NAȚIONAL DE BIBLIOTECI DIN REPUBLICA MOLDOVA: TENDINȚE 2022-2023

Vera OSOIANU

ORCID 0000-0001-8509-8796

Rezumat: *Articolul reprezintă o trecere în revistă a activității bibliotecilor de toate categoriile, componente ale Sistemului Național de Biblioteci, pe parcursul anilor 2022-2023. Sunt prezentate și unele referințe la datele statistice privind activitatea bibliotecilor la nivel global, în special cifrele oglindite pe Harta Bibliotecilor Lumii. O atenție aparte se acordă dinamicii colecției de publicații. La acest compartiment datele sunt prezentate în comparație pe anii 2019-2023. În aceeași modalitate este prezentată formula de calcul și datele rezultate privind necesarul pentru achiziția de publicații.*

Cuvinte-cheie: *achiziție de bibliotecă, bibliotecă publică, colecție de bibliotecă, Harta Bibliotecilor Lumii, statistică de bibliotecă.*

Abstract: *This article reviews the activity of libraries of all categories, members of the National Librarianship System, during the years 2022-2023. Some references to statistical data on the activity of libraries at the global level are included, especially to the library performance metrics indicated on the Library Map of the World. The author pays special attention to the collection management dynamics. Data presented in this section is compared to figures for the years 2019-2023. The calculation formula and the resulting information regarding the need for the purchase of publications are introduced.*

Keywords: *library acquisition, public library, library collection, IFLA Library Map of the World, library statistic.*

Ca piloni ai societății civile, ai educației și culturii, bibliotecile au un rol important în dezvoltarea persoanelor și a societății în întregime. Biblioteca este un serviciu public care trebuie să fie accesibil tuturor cetățenilor în diverse situații ale vieții. Conform datelor Federației Internaționale a Asociațiilor de Biblioteci și Bibliotecari (IFLA), în lume există peste 2,8 milioane de biblioteci, inclusiv 317 biblioteci naționale, 86.298 de biblioteci universitare, 2,2 milioane biblioteci școlare, 409.979 de biblioteci publice etc. Datele prezentate oglindesc

și situația bibliotecilor din Republica Moldova.

Centrul Național de Statistică privind Activitatea Bibliotecilor din cadrul Bibliotecii Naționale este responsabil de statistica bibliotecară. Anual, la finalul lunii martie, de regulă, Centrul actualizează și prezintă Ministerului Culturii datele statistice privind dinamica activității Sistemului Național de Biblioteci. La rândul său, Ministerul Culturii prezintă datele Biroului Național de Statistică.

Potrivit situației de la 01.01.2024, Sistemul Național de Biblioteci din Republica Moldova este constituit din 2563 de biblioteci. Scopul principal al acestora este garantarea accesului la cunoaștere, cultură și informații prin oferirea unui spectru cât mai larg de informații și servicii moderne de înaltă calitate.

Deși, în linii mari, felul în care sunt percepute bibliotecile de către bibliotecari nu coincide cu cel al utilizatorilor, ele reprezintă resurse-cheie pentru economie, politici și democrație.

Întreaga arhitectură biblioteconomică este fundamentată pe *Legea cu privire la biblioteci*, aprobată în anul 2017, ultima actualizare datând din anul 2023. Dacă ne-am propune să operăm, de la bun început, cu teze, antiteze și concluzii, am putea formula teza că Sistemul Național de Biblioteci din Republica Moldova este unul bine pus la punct, protejat de *Legea cu privire la biblioteci*, actualizată când o cer împrejurările, și de cadrul de reglementare adiacent, cu rețele de biblioteci bine definite, cu profesioniști dedicați etc. Antiteza care se impune este că bibliotecile, în marea lor majoritate, sunt mici și subdezvoltate, finanțate la limita existenței, mai ales în ce privește personalul, cu specialiști nemotivați, care practică o profesie cu o imagine precară, cu spații neadecvate și cu tehnologii învechite etc. În această ordine de idei, concluzionăm că, în asemenea condiții, este greu de a schimba percepția bibliotecii în rândul utilizatorilor reali și potențiali; la fel de dificil este de a modifica atitudinea decidenților față de bibliotecă, percepută ca un garant al protecției sociale în cultură, cu mari implicații în viitor, pentru a obține finanțarea adecvată a acesteia. De aici și condițiile modeste care nu se schimbă în bine cu deceniile.

Ministerul Culturii este autoritatea publică centrală care administrează domeniul de activitate a bibliotecilor și care, de rând cu elaborarea

politicilor în domeniu, are un șir de alte responsabilități majore, incluzând organizarea atestării personalului de specialitate din biblioteci și a evaluării lor, elaborarea statisticii privind organizarea și funcționarea bibliotecilor, formarea profesională continuă etc. Scopul acestor activități constă în asigurarea unității naționale în biblioteconomie și în știința informării. Prin intermediul Consiliului Biblioteconomic Național, Ministerul Culturii coordonează și asigură interacțiunea centrelor biblioteconomice de nivel național, departamental și teritorial. Consiliul este un organ consultativ cu rol științifico-metodologic, consfințit prin *Legea cu privire la biblioteci*, și activează în baza *Regulamentului de organizare și funcționare* [7], aprobat prin ordinul Ministerului Culturii.

Responsabilitățile Ministerului Culturii ce țin de statistică au fost delegate, începând cu anul 1993, Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova, în cadrul căreia a fost organizat Centrul Național de Statistică privind Activitatea Bibliotecilor. Modul de colectare și raportare a datelor statistice este stabilit în *Formularul Nr. 6-c. Activitatea bibliotecilor. Cercetare statistică anuală*, aprobat prin Ordinul Biroului Național de Statistică, activitatea căruia este fundamentată de *Legea Republicii Moldova nr. 93 din 26.05.2017 „Cu privire la statistica oficială”*.

Ministerul Culturii, în calitate de autoritate centrală responsabilă de domeniu, prezintă Biroului Național de Statistică sinteza statistică a activității Sistemului Național de Biblioteci.

După sintetizare, datele finale sunt prezentate pentru accesare publică în *Anuarul Statistic al Republicii Moldova* (disponibil: https://statistica.gov.md/ro/buletin-statistic-trimestrial-editiile-2005-2021-9877_59482.html) [1]. De asemenea, *Anuarul* este disponibil și în format tradițional.

Statisticile din acest studiu se bazează pe datele sintetizate ale *Cercetării statistice anuale Nr. 6-c. Activitatea bibliotecilor*, prezentate anual de toate tipurile de biblioteci Centrului Național de Statistică privind Activitatea Bibliotecilor.

Regulamentul privind activitatea metodologică în cadrul Sistemului Național de Biblioteci stipulează, în Capitolul V. *Domenii de competență privind activitatea metodologică*, punctul 26. *Profilurile cadru de activitate metodologică ale centrelor biblioteconomice naționale*, că Biblioteca Națională a Republicii Moldova recepționează, sinteti-

zează, analizează/valorifică și diseminează situațiile statistice privind funcționarea Sistemului Național de Biblioteci. Aceste atribuții sunt dezvoltate mai amplu în *Profilul de activitate metodologică*, elaborat de Biblioteca Națională a Republicii Moldova. Regulamentul prevede, de asemenea, responsabilitățile centrelor biblioteconomice naționale, departamentale și teritoriale referitoare la statisticile de bibliotecă.

Legea cu privire la biblioteci definește patru tipuri de biblioteci:

1. Biblioteci naționale,
2. Biblioteci publice,
3. Biblioteci din instituții de învățământ,
4. Biblioteci specializate.

Potrivit datelor actualizate în anul 2023, Sistemul Național de Biblioteci include: 2 biblioteci naționale; 1288 de biblioteci publice, 1249 de biblioteci ale instituțiilor de învățământ, 24 de biblioteci specializate – în total 2563 de biblioteci.

Biblioteca Națională a Republicii Moldova nu are o lege separată precum există în un șir de țări. În schimb, există un articol consacrat ei în *Legea cu privire la biblioteci*, vizând atribuțiile de bază și statutul de centru biblioteconomic național. Situația e similară și în cazul Bibliotecii Naționale pentru Copii „Ion Creangă”. Cele două biblioteci naționale sunt instituții publice cu statut de persoană juridică, activează în baza regulamentului de organizare și funcționare, aprobat de Ministerul Culturii, care este și fondatorul acestora. Ele sunt finanțate de Guvernul Republicii Moldova, la care se adaugă și o sumă nesemnificativă din granturi, donații etc. O sursă importantă de completare a colecțiilor acestor două biblioteci este depozitul legal. Potrivit *Legii cu privire la activitatea editorială*, articolul 18:

„b) Bibliotecii Naționale (i se atribuie) – 2 exemplare din toate edițiile apărute în țară;

c) Bibliotecii Naționale pentru Copii „Ion Creangă” – 1 exemplar din edițiile de carte pentru copii și adolescenți”.

Aceste instituții sunt centre biblioteconomice naționale cărora le revine un șir de responsabilități, stipulate în *Regulamentul privind activitatea metodologică în cadrul sistemului național de biblioteci*.

Responsabilitățile BNRM de centru biblioteconomic național sunt

prevăzute în punctul 2 al articolului 8 al *Legii cu privire la biblioteci*, care stipulează că BNRM:

„a) exercită funcția de coordonare și corelare în domeniul cercetării și dezvoltării, biblioteconomiei și științei informării;

b) dezvoltă Repozitoriul Tematic Național în Biblioteconomie și Știința Informării;

c) exercită funcția de Centru Național de Statistică privind Activitatea Bibliotecilor;

d) exercită funcția de Centru Național de Formare Profesională Continuă în Biblioteconomie și Știința Informării;

e) exercită și alte atribuții conform articolului 33 și 36. Respectiv dezvoltă Biblioteca Națională Digitală «Moldavica» și realizează expertiza documentelor pasibile de export”.

În aceste prevederi se conțin responsabilitățile statutare ale BNRM pe segmentul biblioteconomic și între aceste limite este stabilită albia firească, care permite instituției o mișcare ordonată înainte. Creativitatea permisă nu are limite, dar nu în detrimentul atribuțiilor de bază.

Cele mai mari rețele de biblioteci sunt rețeaua bibliotecilor publice și cea a bibliotecilor școlare. Ambele rețele au un mandat bine definit educațional și cultural. Bibliotecile școlare fac parte din rețeaua bibliotecilor din învățământ. Cea mai dezvoltată din punct de vedere al potențialului material și intelectual este rețeaua bibliotecilor universitare, deoarece potrivit practicii internaționale nicio universitate nu poate fi acreditată dacă nu are o bibliotecă universitară foarte bine pusă la punct.

În contrast cu bibliotecile universitare, bibliotecile publice sunt în marea lor majoritate mici și subdezvoltate. Depinzând financiar de administrațiile publice locale, ele sunt finanțate insuficient, mai ales în privința resurselor documentare. Conform bazei de date statistice privind bibliotecile din Republica Moldova, în anul 2023 în Republica Moldova au activat 1288 de biblioteci publice, cu șapte biblioteci mai puține decât în anul 2022 și cu 36 de biblioteci mai puține decât în anul 2019. Numărul de biblioteci raportate include atât bibliotecile-unități administrative, cât și filialele lor. Cu toate decalajele de finanțare, bibliotecile publice oferă diverse oportunități pentru membrii comunității din aria lor de deservire. Bibliotecile publice sunt foarte diferite ca spații de

amplasare, resurse infodocumentare, potențial financiar și intelectual, dotări tehnologice etc.

Serviciile oferite cetățenilor sunt și ele foarte diferite, iar numărul serviciilor noi variază în dependență de mai multe particularități ale bibliotecii: spații, dotare cu tehnologii, acces la internet, competențe ale bibliotecarilor. După izbucnirea războiului din Ucraina, multe biblioteci publice au reacționat la numărul mare de refugiați și solicitanți de azil, identificându-l ca un grup-țintă până acum necunoscut spațiului nostru. Bibliotecile au servit ca spații de întâlnire pentru acest grup nou de utilizatori și au oferit acces la tehnologii și internet, pentru ca aceștia să poată menține legăturile cu familiile, prietenii și colegii. S-a amplificat rolul bibliotecilor ca spații fizice pentru interacțiunea socială. A crescut, de asemenea, rolul bibliotecii, cunoscut în literatura de specialitate ca „biblioteca – a treia casă”. Pe măsură ce restricțiile impuse de pandemia de COVID-19 au fost anulate, serviciile tradiționale au revenit la normalitate. Multe biblioteci însă continuă să ofere servicii începute în timpul pandemiei, în special bazate pe tehnologii, care sporesc accesibilitatea și accesul la informațiile și serviciile bibliotecii.

Data fiind importanța semnificativă a bibliotecii publice pentru dezvoltarea copiilor, în localitățile mai mari există filiale specializate în deservirea copiilor. Fiind anterior o rețea destul de ramificată, rețeaua bibliotecilor pentru copii s-a micșorat treptat prin comasarea filialelor cu bibliotecile unităților administrative. Datele pentru anul 2023 evidențiază 96 de biblioteci pentru copii ce activează sub umbrela metodologică a Bibliotecii Naționale pentru Copii „Ion Creangă”, care, potrivit *Legii cu privire la biblioteci*, „are statut de centru bibliotec-economic național pentru toate bibliotecile publice care oferă servicii copiilor și adolescenților”. În multe biblioteci, filialele pentru copii s-au transformat în secții specializate în servirea copiilor. Este necesar să menționăm că în bibliotecile lumii este tot mai pronunțată tendința de a deschide biblioteci separate sau spații specializate în deservirea copiilor. Bibliotecile care au reușit să mențină filialele pentru copii depun eforturi pentru a moderniza aceste structuri, a le face mai colorate, atractive și mai prietenoase pentru copii. Bazându-se pe rezultatele testului PISA care demonstrează că copiii de 15 ani au probleme de

formare a competențelor de lectură, bibliotecile acordă o atenție sporită proiectelor de promovare a lecturii și de dezvoltare a gândirii critice.

Bibliotecile școlare, în număr de 1152, de asemenea, diferă de la localitate la localitate. O deosebire semnificativă se atestă între bibliotecile din localitățile urbane și cele din localitățile rurale, evident în defavoarea bibliotecilor din spațiul rural. Succesul unei biblioteci depinde de spații, resurse informaționale, dotări etc, dar și de competențele bibliotecarilor. Din cei 1214 de bibliotecari care activează în bibliotecile școlare, 781 au studii superioare, inclusiv 142 – studii de specialitate; iar 337 – studii profesional tehnice, inclusiv 108 – studii de specialitate; 96 de bibliotecari au studii secundare generale. Din cele 1214 de unități de personal, doar 764 sunt norme întregi, deoarece mulți bibliotecari activează pe normă parțială și posibil se ocupă mai mult de manualele școlare. Responsabilitățile de centru biblioteconomic departamental pentru bibliotecile școlare au fost divizate între Biblioteca Științifică a Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă”, pentru Zona Sud, și Biblioteca Științifică a Universității de Stat „Alec Russo”, Bălți, pentru Zona Nord.

Rețeaua bibliotecilor universitare este compusă din 20 de biblioteci, având în calitate de centru biblioteconomic departamental Biblioteca Centrală a Universității de Stat din Moldova. Conform *Legii cu privire la biblioteci*, bibliotecile universitare „participă la activitatea de cercetare din cadrul instituției, servesc pentru a susține procesul educațional și de cercetare al cadrelor științifico-didactice, al cercetătorilor și al studenților la toate ciclurile de studii”. Similar acestui tip de biblioteci de pretutindeni, bibliotecile universitare pot deține statutul de bibliotecă științifică. Deși prioritatea bibliotecilor afiliate universităților este susținerea procesului didactic, acestea pot servi și utilizatori din afara universităților în scop de cercetare.

Personalul de bibliotecă este factorul principal care sporește capitalul de imagine pozitivă al bibliotecii. De competențele bibliotecarilor depinde, în mare parte, succesul bibliotecii și satisfacția utilizatorului. Potrivit *Manifestului IFLA/UNESCO cu privire la biblioteca publică*, adoptat în anul 2022: „Bibliotecarul este un intermediar activ între utilizatori și resurse, atât digitale, cât și tradiționale. Resursele umane și materialele

suficiente, precum și formarea profesională și continuă a bibliotecarului, pentru a face față provocărilor de acum și din viitor, sunt indispensabile pentru asigurarea unor servicii adecvate. Conducerea bibliotecii ar trebui să se consulte cu specialiști în biblioteconomie cu privire la definirea cantitativă și calitativă a resurselor considerate a fi suficiente”.

Dinamica personalului de specialitate la nivelul Sistemului Național de Biblioteci este în descreștere de mai mulți ani: de la 4093 în anul 2019, la 3868 în anul 2023. Și mai evidentă devine această diminuare când facem calculul în echivalent norme întregi: de la 3391 în anul 2019, la 3288 în anul 2023. După criteriul de studii, conform datelor pentru 2023, 2440 de specialiști posedă studii superioare, inclusiv – 868 de specialitate și 1168 – studii medii, inclusiv 467 – studii de specialitate. Există un procent destul de ridicat de bibliotecari cu nivel foarte scăzut de studii – 260 de bibliotecari, care dețin doar studii secundare generale. Pe segmentul personal se conturează câteva tendințe, incluzând feminizarea profesiei – 3707 de persoane sau 82% din totalul de personal sunt femei – la fel, nivelul de îmbătrânire. Pe locul doi după criteriul de vârstă se situează femeile cu vârstă mai mare de 55 de ani, acestea constituind peste 34%. Cea mai mare grupă de personal din biblioteci este reprezentată tot de femei cu vârste cuprinse între 25 și 54 de ani, cifra fiind de 2059 sau 45%. Tineretul de până la 25 de ani este ilustrat de 71 persoane sau 1,5% din totalul de personal.

Salariile bibliotecarilor rămân în continuare sub nivelul salariilor din alte domenii, de aici și prestigiul scăzut al profesiei în mediul membrilor comunității și în societate în general. Este necesar a se investi mai mult, deoarece o bună parte dintre intervievații studiului „Lectura în comparație intergenerațională”, realizat de Biblioteca Națională cu implicarea companiei „Magenta Consulting” (companie specializată în cercetări de marketing comerciale, sociale, politice și consultanță în marketing strategic), a declarat că vizitează biblioteca datorită colecției de documente (59%), profesionalismului personalului din bibliotecă (56%) și infrastructurii tehnologice (41%).

Pentru a face față necesităților utilizatorilor sunt necesare schimbări masive pe direcția dezvoltării competențelor. Trebuie relevat faptul că sistemul de formare profesională continuă în biblioteconomie și știința

informării este unul bine pus la punct, începând cu Universitatea de Stat din Moldova, centrele de formare profesională continuă de la BNRM, BNC „Ion Creangă”, BM „B.P. Hasdeu” și continuând cu centrele biblioteconomice departamentale și teritoriale, responsabilitățile cărora pe acest segment sunt stipulate în *Regulamentul privind activitatea metodologică în cadrul Sistemului Național de Biblioteci*.

Din totalul de 3868 de unități ale personalului de specialitate, 3465 au participat cel puțin la o activitate de educație formală sau nonformală pe parcursul anului 2023. În activități de educație formală (cursuri de inițiere sau tematice, programe de recalificare) au fost implicați 321 de specialiști din toate tipurile de biblioteci, la 56.607 ore academice de instruire.

Centrul Național de Formare Profesională în Biblioteconomie și Știința Informării al Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova, înființat în anul 2018, depune eforturi pentru a actualiza competențele personalului de specialitate din biblioteci. O dovadă este și informația prezentată în tabelul de mai jos.

Tabelul nr. 1. Formabili CNFPC în funcție de tipul bibliotecilor

Tipul de biblioteci	Anul 2022	Anul 2023	Variabila (+/-)
Biblioteci naționale	329 (11%)	342 (12%)	+13
Biblioteci publice	1 579 (55%)	1 443 (51%)	-136
Biblioteci din învățământ, inclusiv din:	total 730 (25%)	total 823 (29%)	+93
▪ universități	397 (14%)	224 (7,8%)	-173
▪ colegii, centre de excelență	30 (1%)	45 (2%)	+15
▪ școli profesionale	20 (0,7%)	8 (0,2%)	-12
▪ școli, licee, gimnazii	283 (9%)	546 (19%)	+263
Biblioteci specializate	55 (2%)	65 (2%)	+10
Alte instituții (reprezentanți ai administrației publice locale tc.)	204 (7%)	165 (6%)	-39
Total	2 897	2 838	-59

Sursa: Elaborat în baza Raportului de activitate a CNFPC al BNRM, 2023.

Insuficiența personalului pregătit este un impediment în transformarea bibliotecilor. Sporirea capacităților profesionale rămâne a fi o problemă fundamentală, de aceea pentru anul 2024 au fost regândite activitățile de formare din cadrul Centrului Național de Formare Profesională Continuă în Biblioteconomie și Științe ale Informării al BNRM. Schimbările preconizate reflectă modificările în *Legea cu privire la biblioteci* (nr. 160 din 20.07.2017, art. 8) și, respectiv, în statutul Bibliotecii Naționale de Centru Biblioteconomic Național. Rezultatul acestor schimbări este orientat spre eficientizarea activităților de formare profesională continuă, actualizarea și dezvoltarea competențelor în timp real, dar și spre oferirea posibilității tuturor bibliotecarilor din diverse biblioteci să-și actualizeze cunoștințele și să-și dezvolte competențe noi, necesare membrilor comunității.

Metoda propusă de echipa BNRM este instruirea în cascadă. Respectiv, inițial vor avea loc activități de instruire de formatori. Grupurile pentru această categorie vor fi separate: 1) pentru formatorii și potențialii formatori care au experiență dobândită anterior și 2) pentru specialiștii care abia urmează să se formeze ca formatori. Aceste instruirii se vor organiza în format mixt, respectiv două zile format fizic la sediul BNRM și 2 zile online. Aceasta este o variantă de compromis, foarte restrânsă ca timp. S-a ținut cont de posibilitățile financiare ale colegilor din teritoriu, care urmează să-și achite cheltuielile de deplasare.

Ideea este ca din fiecare centru biblioteconomic departamental și teritorial să fie formați nu mai puțin de doi formatori. Un grup separat va fi organizat pentru personalul de specialitate de la BNRM. Ulterior formatorii noi vor fi instruiți pe teme concrete, conform selecției făcute în baza studierii necesităților de formare. Prioritare pentru anul 2024 sunt următoarele teme:

- Promovarea valorilor europene;
- Acces deschis la tehnologiile informaționale;
- Cultura informației. Proprietatea intelectuală. Dreptul de autor;
- Cultura Media. Evaluarea informației. Combaterea știrilor false;
- Modelarea activității bibliotecare prin aplicarea Inteligenței Artificiale;
- Evaluarea impactului activității bibliotecii.

Pentru predarea acestor teme vor fi identificați experți/formatori naționali (ori internaționali) în domeniu. După însușirea cursurilor de 1) instruire de formatori și 2) formare pe o temă concretă, formatorii din centrele biblioteconomice vor organiza instruirii pentru bibliotecarii din rețele, în așa fel încât toți bibliotecarii să participe la cele șase traininguri/teme identificate.

Specialiștii din cadrul CNFPC al BNRM vor asigura, la solicitare, asistență consultativă, participarea la activități organizate în teritoriu și vor monitoriza instruirile organizate în SNB.

O temă asupra căreia se va insista în mod special este demonstrarea impactului serviciilor de bibliotecă. Tendința a fost foarte bine conturată la nivel global. Conștientizând această problemă, la începutul lunii noiembrie 2023, IFLA a organizat o instruire de formatori pe tema „Măsurarea, evaluarea și demonstrarea impactului serviciilor de bibliotecă”. Doisprezece formatori, câte doi pentru fiecare regiune IFLA, au obținut cunoștințe și abilități pentru a instrui alți bibliotecari și avocați ai bibliotecilor. De importanța acestui subiect ne convinge și Viziunea Globală conturată în zece perechi de puncte esențiale și oportunități. Două dintre cele zece oportunități implică în mod explicit măsurarea și evaluarea, iar capacitatea bibliotecilor de a le realiza va face diferența în capacitatea de a demonstra valoarea și impactul bibliotecilor: *Oportunitatea 3* – „trebuie să înțelegem mai bine nevoile comunității și să programăm servicii pentru impact” și *Oportunitatea 6* – „trebuie să ne asigurăm că părțile interesate (decidenții) înțeleg valoarea și impactul bibliotecilor”.

Pentru a putea demonstra impactul, bibliotecarii trebuie să învețe:

- să înțeleagă mai bine comunitățile lor în schimbare, prin evaluarea lor și identificarea necesităților;
- să planifice activități care corespund acestor necesități și pot face diferența; să poată măsura performanța;
- să evalueze rezultatele și impactul – beneficiile pentru oameni și comunități.

Nu în ultimul rând, bibliotecarii trebuie să poată spune istorii de succes, bazate pe dovezi, oferind un cadru pentru a spune istorii convingătoare, pentru a demonstra contribuția bibliotecilor la dezvoltarea

durabilă și pentru a se asigura că decidenții înțeleg cu adevărat valoarea și impactul bibliotecilor.

Bibliotecarii din Republica Moldova au dinamizat această activitate după aprobarea SM ISO 16439:2018 „Informare și Documentare. Metode și proceduri pentru evaluarea impactului bibliotecilor”, prin decizia nr. 188 din 31.07.2018 a Institutului de Standardizare din Moldova. A fost elaborat și un „Ghid în sprijinul implementării SM ISO 16439:2018”, dar sunt încă multe de făcut pe această dimensiune.

Tehnologiile și competențele digitale ale bibliotecarilor înseamnă diminuarea inegalității digitale în rândul membrilor comunității. Mediul digital presupune atât servicii moderne care întrunesc necesitățile utilizatorilor și diversificarea canalelor prin care aceștia ajung la informații și cunoștințe, cât și reclamă competențe noi din partea bibliotecarilor și a utilizatorilor. Unul din rolurile bibliotecii este să ajute utilizatorii să-și dezvolte competențele pentru a face lucruri de sine stătător. Utilizarea TIC impulsionează crearea serviciilor noi și poate spori eficiența serviciilor tradiționale. Aceste schimbări se observă mai mult în bibliotecile mari, bine dotate cu tehnologii, și mai puțin în bibliotecile mici, deși specialiștii afirmă că o bibliotecă mica cu un calculator conectat la internet poate oferi aceeași calitate a serviciilor ca și o bibliotecă cu colecții bogate și foarte variate.

Dar și în cazul bibliotecilor bine dotate mișcările spre bine sunt influențate de competențele bibliotecarilor și de adoptarea de către aceștia a unor noi roluri și a angajamentului de a învăța pe toată perioada aflării în slujba bibliotecii și a utilizatorilor. Din totalul de biblioteci, 2101 (81%) dețin calculatoare și 1998 (78%) oferă acces la internet. Dacă comparăm cu media la nivel global, care este de aproximativ 13% de biblioteci ce oferă acces internet, atunci situația nu este chiar așa de rea cum pare la prima vedere. De menționat că cele mai multe biblioteci nu posedă internet de mare viteză, în timp ce calitatea internetului este o condiție esențială pentru extinderea serviciilor bibliotecare digitale. Un număr important de biblioteci – 469 – nu deține TIC sau, dacă deține, sunt învechite. Lipsa sau insuficiența competențelor digitale în rândul bibliotecarilor este impedimentul principal în diversificarea serviciilor în bază de tehnologii. Dintr-un total de 2101 biblioteci care

dețin tehnologii și acces la internet, doar 31 (1,5%) au creat site-uri și 140 (6,7%) – bloguri. Schimbările spectaculoase pe acest segment întârzie să apară.

Schimbările mari încep cu oameni puțini. În literatura de specialitate se afirmă că, dacă 10 % din specialiștii-țintă sunt convinși de importanța schimbării, apoi este mai ușor de convins și celelalte 90%. În privința TIC au fost convinse doar 10% din personal. Când urmează ceilalți? Victor Guzun, specialist în digitalizare la Institutul de Politici și Reforme Europene (IPRE), afirma într-o prezentare recentă: „Moldova va fi digitală, dar nici nu vă imaginați câtă muncă trebuie pentru aceasta”.

O colecție diversă și actualizată este esențială pentru munca bibliotecarilor de a încuraja și motiva oamenii să citească. În marea lor majoritate publicațiile din dotarea bibliotecilor sunt cele tipărite, cu o creștere nesemnificativă a ponderii celor digitale. Cărțile electronice lipsesc cu desăvârșire, mai ales în bibliotecile mici și mijlocii. În ultimii ani, cu mici excepții, volumul total al colecțiilor din bibliotecile publice a scăzut constant, inclusiv s-a micșorat numărul publicațiilor în limba română.

Tabelul nr. 2. Dinamica colecțiilor în bibliotecile naționale și publice

Date	2019	2020	2021	2022	2023	Variabila 2022/2023
Colecții total (mii)	15840,3	15580,3	15377,8	15163,7	15053,8	– 109,9
Inclusiv în l. română (mii)	7947,8	7926,0	7902,4	7841,2	7849,5	+8,3
Achiziții (mii)	199,4	242,0	229,0	177,5	189,8	+12,3
Inclusiv în l. română (mii)	157,2	194,6	158,4	140,6	149,6	+9,0
Rata de înnoire a colecției	79 ani	64 ani	67 ani	85 ani	79 ani	– 6 ani
Împrumut (mii)	11706,3	6806,9	7980,7	8606,4	8468,4	– 138,0
Inclusiv în l. română (mii)	8177,9	4865,4	5866,9	6316,4	6280,7	–35,7

Sursa: Elaborat în baza datelor statistice oficiale [11].

Dar cu toate aceste variații, între minus și plus, pe segmentele indicate, doar 27% din cetățeni sunt înregistrați ca utilizatori activi ai bibliotecilor. Este o cifră foarte mică, date fiind posibilitățile de cumpărare ale cetățenilor, destul de nesemnificative. Concluzia care se impune este că persoanele care utilizează serviciile bibliotecilor nu au altă soluție.

Non-utilizatorii ori nu sunt satisfăcuți de ofertele bibliotecilor și au renunțat la ele, ori încă n-au descoperit drumul spre acestea.

Ce vor cetățenii să găsească în bibliotecă? Studiul „Lectura în comparație intergenerațională”, menționat și anterior, arată că aceștia reclamă bibliotecii, în primul rând, o gamă largă de cărți. Mulți utilizatori reali și potențiali încă asociază biblioteca cu cărțile, deși în ultimii ani s-a investit enorm în digitalizarea activității bibliotecii. Nu în zădar, marca bibliotecii rămâne a fi cartea, constatare a studiilor serioase de profil, precum cele OCLC.

Or, tocmai acestea sunt marile probleme ale bibliotecilor din Republica Moldova. Sinteza Chestionarului de evaluare a Conferințelor Zonale – 2023 „Bibliotecile în susținerea incluziunii digitale, sociale și culturale a membrilor comunității” scoate în relief faptul că, printre problemele privind realizarea priorităților profesionale ale anului 2023, un loc aparte îl ocupă colecțiile învechite, lipsa tehnologiilor moderne, lipsa de personal specializat, colaborarea insuficientă între APL și centrele biblioteconomice etc. Cea mai mare parte a documentelor solicitate și împrumutate cititorilor sunt cele în format tradițional.

În calitate de garant al protecției sociale în cultură, biblioteca trebuie să dețină cărți și alte publicații corespunzătoare necesităților membrilor comunității. Colecțiile trebuie să fie actualizate permanent și ajustate necesităților acestora. Potrivit recomandărilor UNESCO și IFLA, rata medie de înnoire a colecțiilor trebuie să se înscrie între 7 și 10 ani. Colecțiile din majoritatea bibliotecilor sunt învechite fizic și moral. Specialiștii consideră că acesta este și motivul principal al descreșterii numărului de împrumuturi. Conform datelor pentru anul 2023, bibliotecile din Republica Moldova au nevoie de aproximativ 79 de ani pentru înnoirea colecțiilor. Acest indicator demonstrează gradul avansat de uzură fizică și morală a colecțiilor.

După 32 de ani de la declararea independenței, doar 52% din colecțiile bibliotecilor publice sunt publicațiile în limba română cu grafie latină și chirilică. Conform ultimului sondaj, din totalul colecțiilor în limba română cu grafie latină și chirilică, 70,5% sunt editate cu grafie latină și 29,5% sunt în grafie chirilică.

O altă recomandare UNESCO/IFLA este cea de 0,25 achiziții anuale

per capita, respectiv 250 de exemplare la 1000 de locuitori. În Republica Moldova media anului 2023 este de 75 de exemplare la 1000 de locuitori.

Această recomandare rămâne de mai mulți ani doar un deziderat pentru moldoveni. Este elocvent faptul că dezideratul de mărire a cotei achizițiilor până la 250 de exemplare la 1000 de locuitori corespunde Strategiei Naționale de Dezvoltare „Moldova Europeană 2030”, care în *Indicatorii de evaluare a impactului de dezvoltare a Strategiei*, Obiectivul general 4. „Ridicarea nivelului de cultură și de dezvoltare personală” prevede o creștere a indicatorului „Cheltuieli medii lunare pentru o persoană, pentru cultură și recreere” de aproximativ 4 ori, de la 63,6 lei (valoare de referință în 2021) la 140 lei (ținta intermediară în 2025) și 240 lei (ținta finală în 2030).

Insuficiența resurselor pentru achiziția literaturii și a altor resurse informaționale persistă de mai mulți ani. Potrivit datelor statistice pentru anul 2022, pentru achiziția de publicații au fost cheltuiți 3,1 lei pentru o persoană, în timp ce necesarul de resurse, potrivit recomandărilor UNESCO/IFLA este de 11,5 lei pentru o persoană sau de aproximativ 4 ori mai mult decât s-a înregistrat în anul 2022 (exact ca și în prevederile Strategiei Naționale de Dezvoltare „Moldova Europeană 2030”). Formula de calcul pentru stabilirea necesarului de resurse recomandată de instituțiile de profil este următoarea: populația totală X cu prețul mediu al unei cărți X cu 0,25 (recomandarea IFLA/UNESCO).

Notă! Prețul mediu al unei cărți în anul 2022 a fost de 46 lei, formula de calcul acceptată fiind: cheltuieli pentru achiziția anuală de publicații împărțit la numărul de exemplare achiziționate, respectiv pentru anul 2022 ($8.082.269 : 177.500$) = 46 lei.

Formula finală a necesarului pentru achiziții la nivel național este următoarea: $2.604.000$ (populația RM) X 0,25 (recomandări UNESCO/IFLA) X 46 lei (prețul mediu al unei cărți în 2022) = 29.946.000 lei. Respectiv, pe cap de locuitor sunt necesari 11,5 lei: $(29.946.000 \text{ (lei)} : 2.604.000 \text{ (populație)})$.

Bibliotecile, prin cei mai de seamă reprezentanți, au aderat la mișcarea accesul deschis, cele universitare au creat șapte repozitorii instituționale menite să faciliteze comunicarea rezultatelor cercetărilor.

Un instrument deosebit de eficient pentru comunicarea în domeniul biblioteconomie și știința informării este Repozitoriul Tematic Național în Biblioteconomie și Știința Informării, dezvoltat de Biblioteca Națională. În decembrie 2023, în repozitoriu puteau fi accesate 785 de titluri, semnate de 307 de autori, indexate la 2.274 de subiecte. Dinamica căutărilor este una spectaculoasă, de la 367.889 în anul 2021, la 1.992.026 în anul 2022, respectiv o creștere de 1.624.137.

Accesarea documentelor digitale a crescut în anii de pandemie și continuă să crească. O dovadă în plus prezintă și Harta Bibliotecilor Lumii, care oferă o cifră impresionantă privind diferența între împrumuturile fizice și cele electronice, care este de aproximativ șase miliarde în favoarea celor electronice. Vizibilitatea datelor la nivel național este asigurată de *Anuarul statistic al Republicii Moldova 2023* (format tradițional și online) și de site-ul BNRM: <http://bnrm.md/index.php/profesional/statistica>.

La nivel global cea mai reprezentativă sursă de statistici de bază privind activitatea bibliotecilor este site-ul IFLA: *Library Map of the World*. Ea este o sursă emblematică de statistici de bază ale bibliotecilor și un instrument robust care oferă date la nivel de țară și o comparație la nivel mondial a diferitelor valori de performanță a bibliotecilor în funcție de regiune. Pentru a arăta potențialul bibliotecilor globale, Harta Bibliotecii Lumii prezintă toate tipurile de biblioteci, inclusiv biblioteci naționale, universitare, publice, comunitare, școlare și speciale. Setul inițial de indicatori de performanță include numărul total de biblioteci, numărul de biblioteci care oferă acces la internet, numărul de personal și voluntari, numărul de utilizatori, numărul de vizite și numărul de împrumuturi. Site-ul IFLA furnizează datele puțin altfel decât sunt sistematizate la noi pentru *Anuarul statistic*. Sistemul Național de Biblioteci figurează în anul 2023 pe site-ul IFLA, după cum urmează:

Biblioteci naționale – 2;

Biblioteci universitare – 20;

Biblioteci publice – 1288;

Biblioteci școlare – 1152;

Alte tipuri de biblioteci – 101 .

De remarcat faptul că numărul de biblioteci care reflectă situația din

Republica Moldova include numărul de biblioteci ale unităților administrative și numărul de filiale. La nivel IFLA nu există o unanimitate privind acest aspect. Unele țări prezintă număr de biblioteci ale unităților administrative, altele – numărul de biblioteci și filiale. Este necesară o decizie unanimă și IFLA pare să pledeze pentru biblioteci și filiale total.

Situația unei biblioteci sau a unei rețele de biblioteci poate fi mai bine înțeleasă în comparație cu altă bibliotecă sau altă rețea. Aceeași situație se manifestă și în cazul Sistemului Național de Biblioteci, dinamica acestuia poate fi înțeleasă în raport cu datele și, în special, cu indicatorii de performanță la nivel global sau în comparație cu sistemul de biblioteci al altei țări.

Ca instrument de *advocacy*, Harta Bibliotecilor Lumii este, de asemenea, o platformă care oferă acces la istoriile de succes privind Obiectivele de Dezvoltare Durabilă ale Națiunilor Unite (ODD), demonstrează modul în care bibliotecile din diferite țări contribuie la realizarea ODD și servesc ca parteneri în satisfacerea necesităților de dezvoltare locală.

La începutul lunii ianuarie 2024, pe hartă erau plasate 58 de istorii de succes din 36 țări, câte mai multe istorii la fiecare din cele 17 ODD. Republica Moldova figurează cu o singură istorie de succes.

Agenda ONU 2030 pentru Dezvoltare Durabilă este un cadru de 17 Obiective de Dezvoltare Durabilă (ODD), care acoperă dezvoltarea economică, de mediu și socială. Poveștile ODD reflectă modul în care bibliotecile și accesul la informații contribuie la rezultate îmbunătățite pe toată gama de ODD.

Harta IFLA *Bibliotecile Lumii* este creată în parteneriat cu generatori de date și istorii de succes, inclusiv asociațiile naționale de biblioteci, bibliotecile naționale, organizațiile de sprijinire a bibliotecilor și alte instituții din întreaga lume. Statisticile globale de încredere ale bibliotecilor constituie viziunea comună a tuturor instituțiilor care generează date.

Conform datelor de pe site-ul IFLA, Harta Bibliotecilor Lumii oferă în anul 2022 date din 145 de țări, respectiv 200 de contribuitoari care raportează 2,8 milioane de biblioteci. Din cele 2,8 milioane biblioteci, doar 368.816 sau 13% oferă acces la internet. În bibliotecile lumii lucrează 1,6 milioane personal echivalent normă întreagă și 620.179

de voluntari, se atestă: 1.119,9 milioane de utilizatori înregistrați, 5.684,2,9 milioane de vizite fizice, 8.079,3 milioane de împrumuturi fizice 14.183,5 milioane de împrumuturi electronice. În baza acestor date statistice esențiale pot fi calculați indicatorii de performanță, la care pot fi raportați indicatorii din țara noastră.

Care sunt motivele diminuării datelor?

Datele privind investițiile se micșorează, iar datele de utilizare se măresc, așa a fost în anul 2022. Motive: 1) Cetățenii nu au alte oportunități. 2) Datele nu sunt raportate corect. 3) Încă persistă impactul continuu al pandemiei cu distanțarea fizică.

Trebuie menționat faptul că problema reducerilor rămâne la ordinea zilei și este caracteristică mai multor țări. Nick Poole, directorul executiv al *Chartered Institute of Library and Information Professionals*, Regatul Unit, declara recent că în ultimii ani până la 15% din biblioteci au fost închise și alte 15% au fost date pe mâna voluntarilor pentru a fi administrate: „Ne uităm la modul în care alte națiuni investesc în copiii lor și în viitorul lor prin biblioteci și ne întrebăm ce naiba facem?”. Aceasta întrebare a lui Nick Poole rămâne, probabil deocamdată, fără răspuns.

Aceeași situație se constată și în Republica Moldova. Dacă comparăm cu anul 2010, când SNB număra 2907 de biblioteci, atunci numărul acestora s-a micșorat până în anul 2022 cu 11%.

Deceniile de finanțare insuficientă a bibliotecilor și degradarea firească a colecțiilor, dictată de trecerea timpului, și-au spus cuvântul. Și atunci cum răspundem la mereu actuala întrebare: „Investim puțin în cultură, pentru că suntem săraci, sau suntem săraci, pentru că investim puțin în cultură?”

Referințe bibliografice:

1. Anuarul Statistic al Republicii Moldova 2023. [Partea]10.1. Cultură. Online. Disponibil: https://statistica.gov.md/files/files/publicatii_electronice/Anuar_Statistic/2023/10_AS.pdf [accesat 2024-03-25].
2. Culture 2030 Indicators : Thematic Indicators for Culture in the 2030 Agenda. Online. Disponibil: https://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/publication_culture_2020_indicators_en.pdf [accesat 2024-03-25].
3. Indicatori statistici privind activitatea bibliotecilor publice în anul 2023. Online. Disponibil: <http://www.bnrm.md/index.php/profesional/statistica/statistica-de-biblioteca> [accesat 2024-07-04].

4. IFLA Library Map of The world. Online. Disponibil: <https://librarymap.ifla.org/map/Metric/Number-of-libraries/LibraryType/National-Libraries,Academic-Libraries,Public-Libraries,Community-Libraries,School-Libraries,Other-Libraries/Country/Republic-of-Moldova/Weight/Totals-by-Country> [accesat 2024-03-25].
5. Legea cu privire la biblioteci. Online. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=120694&lang=ro [accesat 2024-03-25].
6. Legea Nr. 93 din 26.05.2017 cu privire la statistica oficială. Online. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=105689&lang=ro [accesat 2024.03.25].
7. Legea Nr. 939 din 20-04-2000 cu privire la activitatea editorială. Online. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=137440&lang=ro [accesat 2024-03-25].
8. Manifestul Bibliotecii Publice IFLA – UNESCO 2022. Online. Disponibil: <http://bnrm.md/files/accesDedicat/IFLA-UNESCO%20Public%20Library%20Manifesto%202022.pdf> [accesat 2024-03-25].
9. Regulament de organizare și funcționare a Consiliului Biblioteconomic Național. Aprobat prin ordinul Ministerului Culturii nr. 245 din 14.11.2022. Online. Disponibil: https://mc.gov.md/sites/default/files/regulament_cbn_2022.pdf [accesat 2024-03-25].
10. Regulamentul privind activitatea metodologică în cadrul Sistemului național de biblioteci. Aprobat de Ministerul Culturii prin Ordinul nr. 132 din 14.07.2022. Online. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=132844&lang=ro [accesat 2024-03-25].
11. Statistica de bibliotecă: Raport statistic centralizator privind activitatea Sistemului Național de Biblioteci (2019-2023). Online. Disponibil: <http://www.bnrm.md/index.php/profesional/statistica/statistica-de-biblioteca> [accesat 2024-07-24].